

Ługowska, Danuta

Rzeczywistość w panpsychosomatycznym obrazie świata prof. B. J. Gaweckiego

Studia Teologiczne 13, 357-361

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DANUTA ŁUGOWSKA

RZECZYWISTOŚĆ W PANPSYCHOSOMATYCZNYM OBRAZIE ŚWIATA PROF. B.J. GAWECKIEGO

Treść: Wstęp; I. Elementarne składniki rzeczywistości; II. Dynamiczny charakter ośrodków; III. Różnica pomiędzy ośrodkami nieorganicznymi i organicznymi; IV. Rzeczywistość kosmosu; Podsumowanie.

WSTĘP

B.J. Gawecki żył w latach 1889-1984. Urodził się w Spirowie (Kalininskaja Oblast). W 1897 roku w Sosnowcu, gdzie przenieśli się rodzice, rozpoczął naukę w szkole realnej, którą kontynuował w Krakowie do 1908 roku. Lata 1908-1909 to okres studiów w Monachium w zakresie: matematyki, fizyki i filozofii. Po powrocie do kraju kontynuował rozpoczętą nauką na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1914 Gawecki otrzymał tytuł doktora filozofii na podstawie rozprawy pt. *Kauzalizm i funkcjonalizm w fizyce*.

Zajmował w życiu rozmaite stanowiska i pełnił wielorakie funkcje. Od 1915 roku był nauczycielem szkół średnich, następnie inspektorem ministerialnym w dziedzinie nauczania fizyki i propedeutyki filozofii. W 1930 roku habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie pracy *Stosunek czasowy przyczyny do skutku* i od 1939 roku prowadził tam wykłady.

Okupację przeżył w Warszawie nauczając na tajnych kompletach prowadzonych przez Uniwersytet Ziemi Zachodnich. Wyzwolenie zastało Gaweckiego w Częstochowie, gdzie przez następne pół roku nauczał na Kursach Akademickich.

W latach 1945-1946 jako docent powtórnie wykładał na Uniwersytecie Jagiellońskim przedmioty filozoficzne. Prowadził także zajęcia na Uniwersytecie Wrocławskim, Politechnice Warszawskiej i w Wieczorowej Szkole Inżynierskiej.

W latach 1955-1967 pracował na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w Katedrze Filozofii Przyrody Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej. Tytuł profesora zwyczajnego Gawecki otrzymał w 1957 roku.

Niniejszy artykuł będzie poświęcony całościowej wizji rzeczywistości w aspekcie bytowym, powstałej w wyniku wieloletniej pracy naukowej Profesora.

I. ELEMENTARNE SKŁADNIKI RZECZYWISTOŚCI

W artykule skoncentruję się na zagadnieniach dotyczących rzeczywistości bytów w sobie. Aby przedstawić obszar zakresły przez ujęcie metafizyczne autor buduje konstrukcję pojęciową, której prapojęciem (pojęciem pierwotnym) jest: ośrodek energetyczny i określenie przyjmowanego hipotetycznie jego charakteru psychofizycznego-panpsychosomatycznego¹. Stosując to pojęcie Gawecki tworzy systematyczno-całościową wizję rzeczywistości².

Pojęcie ośrodka opisuje to co istnieje substancjalnie, w sposób obiektywny (dla metafizyka), niezależny od innych ośrodków, nieuwarunkowany od podmiotów poznających jakiegokolwiek gatunku. Psychosomatyczne centrum w doświadczeniu wewnętrznym i całościowym, to znaczy ukazujący się jednocześnie w fizyczności i psychiczności jako jedność, jest dany podmiotowi poznającemu jedynie jako on sam aktywny i doznający³. Metafizyka szczegółowa — filozofia przyrody⁴, nie obejmuje swoim zakresem zainteresowań, rzeczywistości, podmiotu poznającego danego w doświadczeniu bezpośrednim na drodze introspekcji, choć tego rodzaju poznanie jest podstawą asercji z jaką przyjmuje się hipotezę o charakterze psychofizycznym ośrodków znajdujących się poza nimi⁵.

Centra stanowiące jedność substancjalną są bytami (byt — substancja istniejąca) czas — przestrzennymi, zajmującymi określone miejsce w przestrzeni i rozwijające się w przepływającym strumieniu czasu. Naturą istnienia ośrodka⁶ — istotą⁷ jest bezjakościowość i psychofizyczność — te cechy w sposób jednoznaczny charakteryzują rzeczywistość rozumianą jako ogół rzeczy w sobie. Psychofizyczność poznajemy jako gatunek jakim jesteśmy przez przejawy walki jaka rozgrywa się między dwiema tendencjami rozwojowymi ukrytymi pod pojęciami psychiczności i fizyczności. Te przejawy można ujmować w kategoriach ilościowych lub jakościowych — można je zliczyć lub ocenić. Bezjakościowość jest natomiast naszemu poznaniu niedostępna.

¹ B.J. Gawecki, *Filozofia rozwoju*, Warszawa 1967, s. 103.

² B.J. Gawecki, *Metafizyka a wiedza o świecie nieorganicznym*, Ruch Filozoficzny, Warszawa 1928-1929, s. 178. *Opierając się na najogólniejszych wynikach nauk przyrodniczych, kosmolog opracowuje je, interpretuje (wyjaśnia) wreszcie tworzy syntezę, tych wyników (systemat filozofii przyrody).*

B.J. Gawecki, *Zagadnienie przyczynowości w fizyce*, Warszawa 1969, s. 15. *Operując, jako swym materiałem, ogólnymi wynikami nauk przyrodniczych, filozof przyrody:*

1) *opracowuje te wyniki według ogólnych zasad wskazanych przez krytykę poznania*

2) *usiłuje powiązać je w całość jednolitą (względnie) ostateczną*

3) *wreszcie interpretuje je metafizycznie, wyjaśnia istotę zjawisk opisanych przez przyrodnika.*

³ B.J. Gawecki, *Dwie współczesne filozofie rozwoju*, Życie i Myśl, Warszawa 1967, s. 5.

⁴ B.J. Gawecki, *Co to jest filozofia przyrody*, Szkice filozoficzne, Warszawa 1935, s. 34.

Filozofia (metafizyka) przyrody w znaczeniu ściślejszym, inaczej kosmologia, wyraźnie oddziela się od przyrodznawstwa empirycznego, a nawet ostro mu się przeciwstawia. Kosmologia przybiera postać bądź konstrukcji pojęciowej ostatecznych zasad przyrody lekceważąc doświadczenia zmysłowe, bądź też jest interpretacją naukowych pojęć, teorii i hipotez, praw i zasad, liczącą się z doświadczeniem, ale z konieczności wychodząca poza nie w poszukiwaniu «istoty rzeczy»; B.J. Gawecki, *Zagadnienie przyczynowości w fizyce*, Warszawa 1969.

⁵ B.J. Gawecki, *Wypowiedź prof. Bolesława J. Gaweckiego*, *Studia Philosophiae Christianae*, Warszawa 1975, s. 249.

⁶ B.J. Gawecki, *Filozofia rozwoju*, s. 110.

⁷ B.J. Gawecki, *Filozofia rozwoju*, s. 25.

II. DYNAMICZNY CHARAKTER OŚRODKÓW

Byt (ośrodki energetyczne) jest substancją dynamiczną, tzn. że jest on ukierunkowany w rozwoju substancjalnym przez ciągłą walkę przeciwieństw. W każdym ośrodku istnieją dwie tendencje rozwojowe energii fizycznej: jedna ku⁸ bezwładności przejawiającej się oporem przeciwko zmianom wewnętrznym i zewnętrznym, ku degradacji (utracie energii użytecznej) i druga ku skupieniu energii. Te dwa rodzaje rozwoju ze skutkiem walki jaka ma miejsce w bycie. To co *uwalnia się* w czasie walki jest przekazywane otoczeniu w postaci informacji. Tendencja w kierunku degradacji zdaniem autora jest usankcjonowana przez wyniki nauk fizycznych w postaci ilościowego prawa entropii — entropia dąży do maximum.

Kierunek ku organizacji czyli ku coraz wyższym stopniom kumulacji energii fizycznej nazwanej wtedy energią psychiczną ma swoje źródła w samodoskonaleniu się *ducha świata* — doskonaleniu się zdolności do skupienia — doskonaleniu się bytu najwyższego. Cechą energii fizycznej dążącej do degradacji jest bezwładność energii psychicznej, samorzutność w osiągnięciu coraz wyższych stopni rozwoju.

Biorąc pod uwagę kierunek ku skupieniu można stwierdzić, iż występuje on w każdym ośrodku tworząc coraz większy jego ład podporządkowany harmonii całości. Rzeczywistość tego obrazu przedstawia się jako całość⁹ dynamiczna¹⁰. Opis świata jest optymistyczny — antydestrukcyjny. Kosmos pomimo chwilowych odchyień od zasadniczego kierunku rozwoju, dąży do coraz większego zorganizowania. Nie należy jednak zapomnieć, że zasada — hipoteza, iż organizacja świata dąży do optimum jest hipotezą metafizycznie intersubiektywnie niesprawdzalną. Natomiast zasada: entropia dąży do maksimum jest hipotezą naukowo-fizyczną intersubiektywnie sprawdzalną¹¹.

III. RÓŻNICA POMIĘDZY OŚRODKAMI NIEORGANICZNYMI I ORGANICZNYMI

Ośrodki energetyczne różnią się między sobą ze względu na stopnie organizacji — jakość tej organizacji. Poziom najniższy w hierarchii to skupienie, które nie przejawia funkcji świadomych. Następny poziom — jestestwa organicznie świadome. Świat ludzki charakteryzuje się możliwościami myślenia refleksyjnego¹² i twórczością. Stan nie mieszczący się w skali stopniowań to twórczość bytu najwyższego¹³.

Przejścia między poziomami są ciągle mimo braku ewolucji (o czym będzie dalej) w centrach nieożywionych i chwilowych zahamowań w procesie ewolucyjnym w ożywionych.

⁸ B.J. Gawecki, *Filozofia rozwoju*, s. 120. *Kierunek (...) uporządkowany ciąg stanów ośrodka energetycznego.*

⁹ B.J. Gawecki, *Filozofia rozwoju*, Warszawa 1967, s. 2A. *Całość jest organicznym połączeniem przedmiotów prostych, połączeniem zindywidualizowanym, które zmienia swe indywidualności albo je traci w razie odjęcia mu pewnych elementów.*

¹⁰ B.J. Gawecki, *Monadyzm biologiczny i pansychosomatyzm*, Rozprawy Filozoficzne, Toruń 1969, s. 72.

¹¹ B.J. Gawecki, *Monadyzm biologiczny...*, s. 75.

¹² B.J. Gawecki, *Dwie współczesne filozofie rozwoju*, Warszawa 1967, s. 10.

¹³ B.J. Gawecki, *Filozofia rozwoju*, s. 127.

W ośrodkach, w których pojawiają się grupy kierownicze¹⁴ współdziałające jednokierunkowo — dążące do jednego celu, którym jest równowaga i rozwój — wyższy stopień organizacji można zauważyć uporządkowanie. Centra te określa autor jako organiczne. Grupa kierownicza doskonali się ewolucyjnie w czasie, tzn. grupa coraz pełniej przystosowuje się do współdziałania w dążeniu do celu (stąd zdolność do ewoluowania bytów tego typu). W jestestwach nieorganicznych — nieożywionych¹⁵ grupy kierownicze również istnieją jednak ich cele są inne.

Ewolucyjny charakter ośrodków organicznych.

Rozwój kosmosu dzięki walce dwóch przeciwstawnych tendencji prowadzi w świecie bytów ożywionych do coraz większego stopnia organizacji. Ewolucja zgodnie z ideą prof. Gaweckiego to wypadkowa degradacji i skupiania. Świat organizacji śle w całości jednak nie w każdym ośrodku można się dopatrywać ewolucyjnego wzrastania uporządkowania. Jedynie centra mające charakter organiczny ewoluują ku wyższym formom. Nieorganiczne posiadają tendencję do skupiania energii fizycznej, jednak wystarcza ona tylko do zachowania równowagi między rozpadem a organizacją na danym poziomie w konkretnej chwili. Obserwując ich czasowy rozwój można zauważyć, że ewoluują ku rozpadowi.

Autor wyjaśnia te zaczątkowe postacie tendencji rozwojowych. W bytach organicznych przeobraża kierunek wyznaczany ciągiem stanów o coraz wyższej organizacji ośrodka — form porządku. Stan ten *pozwała* aby wypadkowa ewolucji mogła wzrastać — aby wzrastał stopień tendencji rozwojowych organizujących.

IV. RZECZYWISTOŚĆ KOSMOSU

Byt substancjalny — poszczególne zindywidualizowane ośrodki panpsychosomatyczne są częścią niewyobrażalnego dla człowieka ośrodka energetycznego jakim jest wszechświat. Organizm ten powstaje ze współlistnienia — połączeń i oddziaływania na sobie centrów energetycznych, w całości która jest bezjakościowym ciałem bytu najwyższego. Ciało to jest żywe, ponieważ obserwujemy okresy jego rozszerzania i kurczenia się, śmierci pewnych części i odradzania się innych. Jest bytem organicznym rozwijającym się ewolucyjnie ku harmonii — pełnej organizacji. Przyczyna jego rozwoju i cel w nim samym. Wspólną cechą kosmosu i konkretnego centrum są tendencje rozwojowe.

Autor określa swoje stanowisko jako *panteizm*¹⁶ co oznacza, że wszystko co jest — każdy byt jest w Bogu. Jest to wizja bliższa rozumieniu rzeczywistości w chrześcijaństwie wschodnim, gdzie człowiek i świat jest zatopiony w Bogu — stąd w filozofii rozwoju w części aksjologicznej perfekcjonizm jako doskonalenie człowieka będącego *wewnątrz Boga*.

W chrześcijaństwie zachodnim człowiek i świat oddzielony jest od Boga konsekwencjami grzechu pierwotnego, dlatego dąży do Boga lecz nie jest w nim zatopiony. Są to dwa różne sposoby ujmowania rzeczywistości.

¹⁴ B.J. Gawecki, *Filozofia rozwoju*, s. 149.

¹⁵ B.J. Gawecki, *Filozofia rozwoju*, s. 146.

Ośrodki energetyczne nieożywione są aglomeratami elementarnych ośrodków psychosomatycznych o tendencjach organizujących, najzupełniej rozbieżnych (doskonale chaotycznych) dlatego nawzajem się niweczących.

¹⁶ B.J. Gawecki, *Filozofia rozwoju*, s. 137.

V. PODSUMOWANIE

Po przedstawieniu obrazu rzeczywistości jaki zarysowuje się w części analogicznej chcę pokazać miejsce jakie wyznacza autor tego typu systemowi. Filozofia w znaczeniu konstrukcji metafizycznej jest dążeniem uformowania teorii rzeczywistości mającej swoje źródło w potrzebie człowieka, chęci ogarnięcia kosmosu, przyjęcia określonego poglądu na świat i życie.

Według autora obraz powinien być konstruowany z myślą o uchwyceniu prawdziwego obrazu tego co jest. Co za tym idzie wymaga od twórcy pokory w wykonywaniu swojej pracy — która jest jedynie dążeniem do prawdy — nie jest jej uchwyceniem. Hipotezy w systemie są intersubiektywnie nie sprawdzalne — nie naukowe¹⁷ lecz narzucają się w poznaniu z pewnością — asercja. Są uwarunkowane osobowością autora, doświadczeniem danej epoki i jej klimatem. W filozofii rozwoju znajdują się dwie tego typu hipotezy:

— iż ośrodki energetyczne mają charakter panpsychosomatyczny

— głoszą, że w świecie istnieją dwa przeciwstawne kierunki rozwojowe ścierające się między sobą, co wpływa na dynamiczny obraz rzeczywistości.

Gawecki dostrzega, iż jego pogląd jest zakorzeniony w koncepcjach dawniejszych. Oryginalność swojego systemu upatruje w nowym sposobie syntezy¹⁸.

¹⁷ B.J. Gawecki, *Ogólny wstęp do filozofii*, Warszawa, s. 14.

¹⁸ B.J. Gawecki, *Dwie współczesne filozofie rozwoju*, Życie i Myśl, Warszawa 1967, s. 4.

B.J. Gawecki, *Wypowiedź prof. Bolesława J. Gaweckiego*, *Studia Philozophiae Christianae*, Warszawa 1975, s. 249.